

**Izvešće sa seminara:
Zaštita dokumentacije vjerskih zajednica**
Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 19. – 20. travnja 2010.

Dana 19. i 20. travnja 2010. godine, u organizaciji Hrvatskog državnog arhiva (dalje: HDA), održan je seminar na temu *Zaštita dokumentacije vjerskih zajednica*. Prvi je put organiziran seminar takve vrste koji je okupio sudionike različitih vjerskih zajednica: katoličke, pravoslavne, islamske i židovske, iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Seminar je bio podijeljen na pet programskih cjelina. Dana 19. travnja održane su dvije programske cjeline na temu *Nacionalne i međunarodne osnove za zaštitu arhivske baštine vjerskih zajednica*, a dana 20. travnja održane su tri programske cjeline: *Propisi iz područja zaštite dokumentacije vjerskih zajednica*, potom *Čuvanje i pohrana dokumentacije u vjerskim zajednicama* i na kraju *Arhivi kao riznice informacija i informacijski sustavi*.

Uvodnu riječ na otvorenju seminara održao je dr. sc. Stjepan Ćosić, ravnatelj HDA, koji je istaknuo važnost čuvanja, zaštite i predstavljanja arhivskog gradiva kao kulturnog dobra od nacionalnog značaja, odnosno važnost arhivskog gradiva za »spoznaju o postojanju i korijenima, o pripadnosti mjestu, području, zemlji, narodu, religiji, civilizaciji«. U tom smislu ukazao je na posebnu važnost suradnje HDA, kao središnje ustanove arhivske službe i područnih državnih arhiva, s vjerskim zajednicama u čuvanju baštine društva putem evidentiranja arhivskog gradiva privatnih stvaratelja i imatelja.

Prva programska cjelina započela je izlaganjem dr. sc. Jadrana Antolovića iz Visoke poslovne škole u Zaprešiću, koji je u izlaganju *Odgovornost za očuvanje identiteta kroz zaštitu kulturne baštine* dao kratak povijesni pregled uvođenja u Hrvatsku i Europu zakona o sustavu gospodarenja i očuvanja kulturne baštine te je, obrazloživši pojam odgovornosti, tu uvrstio i vjerske zajednice koje baštine »gotovo sve vrste kulturnih dobara koja svjedoče o vjerskom identitetu pojedinca i društva te da kao takve imaju povećani dio odgovornosti u širenju svijesti o čuvanju baštine«.

Stjepan Lice, dipl. iur. s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, govorio je o *Propisima o zaštiti dokumentacije vjerskih zajednica u RH i u EU* s ciljem sredenosti, prepoznatljivosti i uporabljivosti. Istaknuo je da se korištenje arhivskog gradiva i njegova zaštita uređuje zakonima i provedbenim podzakonskim propisima te je u tom smislu naveo i ukratko objasnio *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* (NN 105/97, 64/00, 65/09), *Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskog gradiva* (NN 90/02), *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 69/99, 151/03, 157/03), *Zakon o pravu na pristup informacijama* (NN 172/03), *Zakon o zaštiti osobnih podataka* (NN 103/03), *Uredbu o uredskom poslovanju* (NN 7/09)

te *Propise o zaštiti dokumentacije u Europskoj uniji*, odnosno konvencije, protokole, norme, preporuke i međudržavne ugovore.

O temi *Crkveni arhivi u središnjoj Europi – tradicija, funkcije, suradnja, izazovi* trebao je govoriti dr. sc. Thomas Aigner iz Biskupijskog arhiva St. Pölten, Austrija, međutim, bio je spriječen prisustvovati seminaru. Umjesto njega govorila je Vlatka Lemić, viša arhivistica, pročelnica Odjela za informacije i komunikaciju HDA, upoznavši sudionike seminara putem internetske mreže s Unescovim arhivskim portalom (*Unesco Archives portal*) na kojem se mogu naći informacije o arhivima u svijetu, posebno istaknuvši projekt arhiva St. Pöltena *Monasterium* u sklopu kojeg se vodi projekt digitalizacije i opisa srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih isprava te njihovo objavljivanje na mreži, s ciljem »digitalnog povezivanja različitih vrsta povijesnih izvora i korištenja virtualnog arhiva u istraživanju, učenju i široj javnosti«. ¹ U navedeni projekt uključuje se i Hrvatska. Spomenula je i međunarodni projekt ICARUS (*International Center for Archival Research*)² čije je predstavljanje u lipnju 2010. održano i u Hrvatskoj. Posebno je istaknula i organizaciju ICA (*International Council for Archives*)³ te njenu Sekciju za crkvene arhive. Kao hrvatski projekt spomenula je ARHiNET,⁴ sustav za opis, obradu i upravljanje arhivskim gradivom koji vodi HDA, u koji su uključeni svi državni arhivi u Hrvatskoj, odnosno drugi imatelji arhivskog gradiva, s posebnim naglaskom na arhive vjerskih zajednica, s ciljem integracije podataka korisnicima arhivskog gradiva te središnjom evidencijom omogućavanja on-line pristupa arhivskim podacima arhiva u Hrvatskoj i drugih zemalja koje čuvaju gradivo hrvatske provenijencije.

Dругu programsku cjelinu započela je Deana Kovačec, arhivistica i načelnica Odsjeka za komunikaciju, promidžbu i izdavaštvo pri Odjelu za informacije i komunikaciju HDA, predstavivši zgradu hrvatske secesije HDA, projektanta Rudolfa Lubynskog, čija je gradnja dovršena 1913. godine. Prikazavši nam fotografije s nizom detalja pročelja zgrade te njena cijelog vanjskog dijela, unutrašnjosti s učiteljskom prostorijom, velikom čitaonicom te vitrajima, ispričala je priču o zgradi. Posebno je istaknula kako su na uređenju unutrašnjosti radili najbolji hrvatski kipari i slikari. Zgrada je restaurirana posljednjih deset godina te je tako predstavljena u svom novom ruhu nakon restauracije.

Bianka Perčinić-Kavur iz Ministarstva kulture Republike Hrvatske u izlaganju *Zaštita kulturnih dobara – onemogućavanje nezakonitog prometa kulturnim dobrima*, navela je uzroke porasta nezakonitog prometa umjetninama, oblike nezakonitog prometa, međunarodne organizacije, konvencije, propise Europske Unije u borbi

¹ Informacije o navedenom projektu mogu se pronaći na stranici: http://monasterium.net/monasterium_baker//pages/hr/monasterium.net/opis.php?lang=HR

² Informacije o projektu mogu se pronaći na stranici: <http://www.icar-us.eu/>

³ Informacije o toj organizaciji nalaze se na stranici: <http://www.ica.org/>

⁴ Informacije o tom projektu mogu se pronaći na stranici: <http://arhinet.arhiv.hr/>

protiv gubitaka kulturne baštine. Govorila je o nezakonitu prometu kulturnim dobrima u Republici Hrvatskoj te o njegovoj zakonskoj kontroli. Istaknula je da prema statistikama 6% krađa otpada na arhivsko gradivo te je navela načine smanjenja učestalosti krađa i prometa kulturnim dobrima, od kojih prije svega izdvajamo upis zbirki ili predmeta u registar zaštićenih kulturnih dobara te dokumentiranje, stručnu obradu, suradnju arhiva i Ministarstva kulture s crkvenim vlastima.

Mr. sc. Tanja Mušnjak, pomoćnica ravnatelja za zaštitu arhivskog gradiva i pročelnica Središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju HDA, govorila je na temu *Zaštita gradiva u slučaju katastrofa (rata, elementarnih nepogoda i nesreća)*. Navela je koje su to vanjske i unutarnje opasnosti koje prijete arhivskom gradivu, odnosno koje su to opasnosti izazvane od strane čovjeka i one izazvane prirodnim katastrofama. Istaknula je važnost preventivnih mjera te izrade pisanog plana pripravnosti i postupanja u slučaju katastrofe. Ukratko je obradila najčešće katastrofe te postupke zaštite u pojedinim slučajevima. Primjere je potkrijepila fotografijama stradalog gradiva.

Posljednje izlaganje prvog dana seminara održao je Zvonimir Baričević, pročelnik Središnjeg fotolaboratorija HDA. On je govorio o *Projektu sigurnosnog snimanja crkvenih matičnih knjiga* sustavno započetog od HDA 1986. godine. Istaknuo je prije svega vrijednost matičnih knjiga te je naveo kako su slijedom povijesnih zbivanja matične knjige smještene u više ustanova, prvenstveno u arhivima, župnim uredima i matičnim uredima. Izvijestio je prisutne o količini dosad snimljenog gradiva. Istaknuo je da je navedeno gradivo snimljeno na mikrofilmu kao stabilnom nosaču snimanja. Gradivo je zatim digitalizirano. Naveo je i njegove tehničke karakteristike. Prikazao je fotografije postupka snimanja matičnih knjiga te uređaja kojima se snimaju. Posebno je istaknuo važnost suradnje, ne samo s katoličkim, nego i s ostalim vjerskim zajednicama u vidu snimanja starih matičnih knjiga. Važnost projekta potkrijepio je primjerom knjiga stradalih u Domovinskom ratu koje su prethodno snimljene te su na taj način podaci spašeni i pohranjeni na tri međusobno udaljene lokacije.

Treća programska cjelina započela je izlaganjem mr. sc. Dražena Kušena, višeg arhivista Državnog arhiva u Osijeku, na temu *Arhivi u propisima vjerskih zajednica – od pismohrane do ustanove*. Predavač je u svom izlaganju iznio povijesni presjek propisa vjerskih zajednica koje su u smislu organizacije pratili i propisi o nastajanju, čuvanju i korištenju arhivskog gradiva nastalog u okviru crkvene administracije, naglasivši da arhivsko gradivo vjerskih zajednica kao stvaratelj, a kasnije i imatelja, uglavnom ostaje na skrbi njih samih.

Drugo je izlaganje ove programske cjeline obuhvaćalo osobna iskustva, odnosno konkretne primjere pripadnika pojedinih vjerskih zajednica. U ime židovske vjerske zajednice govorio je prof. dr. sc. Ivo Goldstein, kao istraživač u HDA, odnosno kao

poznavatelj stanja arhivskog gradiva židovskih zajednica u Hrvatskoj. Za Eparhiju zagrebačko-ljubljansku govorio je đakon Branimir Jokić. O arhivskom gradivu islamske zajednice u Hrvatskoj govorio je Zlatko Hasanbegović. Svi su izlagači izvijestili kako je arhivsko gradivo njihovih zajednica u velikoj mjeri zagubljeno uslijed ratnih razaranja, nemara i sl., ali su ukazali i na dobru suradnju s HDA (Eparhija) ili želju za tom suradnjom u svrhu sređivanja njihova arhivskog gradiva te primjerenijeg smještaja.

Posljednje izlaganje treće programske cjeline održao je dr. sc. Stjepan Razum, viši arhivist HDA, na temu *Biskupijski, kaptolski i samostanski arhivi. Nadbiskupijski arhiv Zagreb i Metropolitanska knjižnica Zagreb*. On je predstavio organizacijsku strukturu arhiva vjerskih zajednica u Hrvatskoj, posebno Odjel Zagrebačke nadbiskupije unutar HDA, odnosno Nadbiskupijski arhiv i Metropolitansku knjižnicu. Objasnio je također značaj i strukturu kaptolskih arhiva, odnosno samostanskih arhiva.

Četvrta programska cjelina pod nazivom *Čuvanje i pohrana dokumentacije u vjerskim zajednicama* započela je izlaganjem Tanje Mušnjak na temu *Uvjeti čuvanja i pohrane dokumentacije u vjerskim zajednicama; konzerviranje i restauracija pisane baštine*. Predavačica je započela izlaganje citiranjem ISO standarda 11799:2003 kojim su propisani uvjeti čuvanja arhivskog gradiva i knjižnične građe. Naglasila je potrebu za čuvanjem arhivskog gradiva u optimalnim uvjetima te je navela koji su to uvjeti. Posebno je istaknula konzervaciju kao metodu zaštite gradiva, a za restauraciju je navela da treba predstavljati »posljednji korak u čuvanju arhivskog gradiva«.

Dr. Razum je u izlaganju *Sređivanje i obrada gradiva na primjeru župnih arhiva* naveo od kojih se skupina sastoji arhivsko gradivo župnih arhiva, odnosno na koji način treba srediti i strukturirati arhivsko gradivo župnih arhiva. Posebno je istaknuo da je prije uređenja arhiva potrebno osigurati prostor za sređivanje i smještaj sređenog gradiva te zaštitnu ambalažu i opremu za odlaganje sređenog gradiva.

Izlaganje *Arhivska služba u RH i vjerske zajednice – korištenje dokumentacije vjerskih zajednica* Vlatke Lemić i Tomislava Čepulića, arhivista specijalista iz HDA, sastojalo se od dva dijela. Prvi, uvodni dio, naglasio je potrebu za evidentiranim/popisanim i sređenim arhivskim gradivom vjerskih zajednica kao preduvjetom za njegovim korištenjem, dok je drugi dio izlaganja bio u svezi s predstavljanjem novih mogućnosti dostupnosti arhivskog gradiva putem informacijske i komunikacijske tehnologije, odnosno nacionalnog arhivskog mrežnog sustava ARHiNET u koji stvaratelji – imatelji arhivskog gradiva unose podatke o svom arhivskom gradivu te ih tako čine svima dostupnim s jednog mjesta. Ovo je predavanje predstavljalo i svojevrsan poziv na suradnju arhivima vjerskih zajednica za uključenje u sustav ARHiNET.

Peta i posljednja programska cjelina *Arhivi kao riznice informacija i informacijski sustavi* sastojala se od tri izlaganja. Prvo izlaganje održao je Dražen Kušen na temu *Pregled gradiva vjerskih zajednica u arhivima RH*. Izlagač je upoznao prisutne s izdanjima pregleda arhivskih fondova RH, prvim sustavnim izdanjem *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ; SR Hrvatska (1984)* i drugim izdanjem *Pregled arhivskih fondova i zbirke Republike Hrvatske (2006)*. Posebno je upoznao prisutne s klasifikacijskim sustavom za fondove i zbirke koji se upotrebljava u navedena dva izdanja, odnosno na dio klasifikacijskog sustava koji se odnosi na vjerske zajednice klasifikacijske oznake J, osvrnuvši se na izdanje SR Hrvatske (1984.) koje u odnosu na ostale republike sadrži posebno poglavlje o fondovima i zbirkama vjerskih zajednica koje se čuvaju, ne samo u mreži javnih arhiva već i kod pojedinih vjerskih ustanova. Zaključio je da oba izdanja, u odnosu na klasifikaciju arhivskog gradiva vjerskih zajednica, zadržavaju isti pristup, koji je u drugom izdanju razrađeniji na podskupine.

Akademik Franjo Šanjek, u svom izlaganju *Arhivi kao izvori za istraživanja rodoslovlja, povijesti Crkve i gospodarstva*, iznio je kratak povijesni prikaz arhivskog gradiva – isprava važnih za istraživanje povijesti Crkve i gospodarstva te rodoslovlja.

Posljednje izlaganje *Hrvatska kinoteka – filmsko gradivo kao povijesni izvor*, imala je Carmen Lhotka, pročelnica Odjela Hrvatskog filmskog arhiva u HDA, koja je nakon uvodnog dijela u kojemu nas je upozнала s osnutkom i djelatnošću Hrvatske kinoteke te važnošću filmskog gradiva, poseban naglasak dala na filmsko gradivo koje dokumentira život vjerskih zajednica te nam je po vremenskim etapama – cjelinama prikazala isječke filmova u svezi s temom religije od 1911. (gradivo snimljeno prije Drugog svjetskog rata) pa sve do audiovizualnog gradiva Domovinskog rata. Na kraju izlaganja, posebno je istaknula *Europsku konvenciju za zaštitu audiovizuelne baštine* koja je u Hrvatskoj stupila na snagu 2008. godine.

Branka Poropat